

Phát triển các kỹ năng đọc viết

Trẻ rối loạn phổ tự kỷ thường thiếu tưởng tượng. Chúng gặp khó khăn trong việc nhìn nhận cuộc sống từ quan điểm của những người khác. Khi chúng dường như có óc tưởng tượng tốt, điều này cũng có thể bị hạn chế do chúng chỉ tưởng tượng tới những gì mà chúng đặc biệt thích.

Trẻ nhỏ bị tự kỷ thường không mấy quan tâm tới sách giống như các đồ vật. Chúng đôi khi có sự ám ảnh về các quyển sách hoặc catalô nào đó và không đồng ý nhìn tới bất kỳ một quyển sách nào khác hoặc khó có thể cùng đọc một quyển sách và sẽ phàn nàn nếu bạn cố gắng xoay quyển sách theo đúng chiều của nó. Chúng cũng có thể gặp khó khăn trong việc đọc và viết. Những kỹ năng này rất phức tạp và đòi hỏi chúng phải tập trung vào một số thứ ngay lập tức.

Tăng cường sự quan tâm tới sách.

Nếu một trẻ chỉ quan tâm tới một vài quyển sách nhất định như catalô hoặc những quyển sách có số và chữ viết, đây sẽ là một điểm khởi đầu rất tốt. Tuy nhiên, bạn cần chắc chắn là bé phải phát triển hơn từ điểm khởi đầu này và không bị ngưng trệ lại.

Bạn có thể sử dụng các bức hình của những người quen thuộc hoặc những bức vẽ cắt từ catalô để làm một quyển sách gây hứng thú cho trẻ. Hãy giới thiệu những quyển sách khác gắn với mối quan tâm của trẻ để tăng thời gian đọc sách cùng với trẻ - hãy làm cho nó trở thành một hoạt động theo thói quen hàng ngày, khi đó bạn ngồi xuống và cùng đọc sách với trẻ. Hoạt động này cũng có thể được thực hiện trong khi chơi tự do hoặc trong những giờ dạy cấu trúc.

Hãy chọn lựa các quyển sách có những bức tranh rõ ràng, sáng sủa mà bạn cho là trẻ có thể thích thú. Nếu chúng gắn với những sở thích đặc biệt của trẻ, hãy cố gắng mở rộng lĩnh vực này càng nhiều càng tốt.

Các quyển sách có tiếng động hoặc những mảnh giấy che các hình rất tốt cho trẻ nhỏ và những quyển truyện học thông qua xúc giác đôi khi rất phổ biến và chắc chắn là rất dễ làm nếu bạn có thời gian.

Đối với trẻ nhỏ có kỹ năng giao tiếp kém, điều quan trọng là phải chọn các câu chuyện đơn giản, lặp đi lặp lại và ngôn ngữ của chuyện phải ở mức độ mà trẻ có thể hiểu được. Ban đầu, bạn có thể chỉ lướt qua câu chuyện, lật giở từng trang, và mỗi lần chuẩn bị sang trang khác, bạn nói: 'lật sang trang' theo một cách được lặp đi lặp lại và thú vị. Sau đó, bạn có thể khám phá quyển sách đầy đủ hơn bằng cách lật miếng giấy che, cảm nhận các cấu trúc khác nhau, và ấn vào các nút để tạo ra âm thanh, tùy thuộc theo thiết kế của quyển sách. Chỉ vào các bức tranh quen thuộc (mèo) và khuyến khích trẻ chỉ vào bức tranh và nói từ.

Các túi sách hoặc các câu chuyện có các phụ liệu đi kèm rất có ích cho mọi trẻ nhỏ nhưng đặc biệt cho những trẻ gặp khó khăn trong việc hiểu ngôn ngữ và khái niệm của câu chuyện. Cần chuẩn bị trước câu chuyện và sử dụng các câu chuyện hàng ngày cho đến khi trẻ sẵn sàng chuyển sang một quyển sách khác. Ví dụ, một câu chuyện về các con vật có thể xuất phát từ các con vật đồ chơi đủ loại; trẻ học cách liên kết các bức tranh và câu chuyện với con vật bằng cách liên hệ con vật thật với bức tranh trong sách, lời nói và âm thanh mà con vật đó kêu.

Đối với trẻ đang học chữ viết có nghĩa, có thể mở rộng các hoạt động với những chiếc túi đựng sách và các đồ phụ trợ để trẻ liên hệ chữ viết với đồ chơi hoặc đồ phụ trợ và tranh ảnh minh họa trong cuốn sách.

Hãy sử dụng một tấm bảng có nam châm hoặc tấm bảng bằng dạ với tranh ảnh minh họa từ quyển sách để kể về câu chuyện; hãy làm các bức tranh ảnh to và sáng sủa. Khi trẻ bắt đầu nhận ra các chữ viết, chúng có thể ghép các từ với các tranh ảnh trên bảng.

Điều quan trọng là khi nhìn vào một quyển truyện, cần phải cùng lúc sử dụng ngôn ngữ đơn giản và không bắt đầu đọc một câu chuyện với các câu phức tạp nếu như trẻ chưa có kỹ năng ngôn ngữ để hiểu.

Có thể tạo nên một sự tiếp cận của các câu chuyện kể theo nhóm cho những trẻ có khó khăn về ngôn ngữ bằng cách sử dụng các đồ phụ trợ, các con rối và các bức tranh lớn. Để hoà nhập trẻ tự kỷ trong một câu chuyện theo nhóm, hãy cho trẻ một thứ đồ chơi được liên hệ với câu chuyện, một âm nào đó hoặc một sự lựa chọn. Ví dụ, nếu bạn có một bức tranh ở mỗi trang, trẻ trong lớp có thể luân phiên lên lấy tranh từ giáo viên và chọn một bức tranh đúng cho trang đó để đính lên bảng nam châm hoặc bảng dạ để ghim những chiếc thẻ trên đó.

Các quyển sách với các bức ảnh có từ đơn hoặc một câu ngắn mô tả mỗi bức ảnh, cũng như những quyển truyện về trẻ, gia đình, và các cộng đồng quen thuộc có thể có ý nghĩa đối với trẻ rối loạn phổ tự kỷ hơn là những quyển sách trong đó các con vật mặc quần áo, lái ô tô và nói chuyện với nhau. Những quyển sách như vậy đối với một số trẻ có thể rất khó hiểu mặc dù chúng tỏ ra rất thích thú với những nhân vật này nếu chúng đã nhìn thấy các nhân vật này trên băng video hoặc phim.

Các quyển sách về các nhân vật mà trẻ đặc biệt thích sẽ tạo nên động cơ, nhưng có thể cần được viết lại hoặc kể lại bằng ngôn ngữ đơn giản. Bạn có thể sử dụng các nhân vật để làm các quyển sách để giúp một trẻ nào đó đọc và thích thú với các câu chuyện nếu bạn có con khó có thể thúc đẩy hoặc tạo nên động cơ.

Các bài thơ có thể dễ giúp trẻ tiếp cận hơn nếu nó đi kèm với các âm hoặc các giác quan khác như âm gió hoặc nói thì thầm. Một số trẻ tự kỷ có thể cần lặp đi lặp lại nhiều lần mới có thể hiểu và thích thú với bài thơ đó. Tuy nhiên, nếu bạn có một bài thơ ngắn hay và câu kết rất sâu sắc, tại sao bạn không sử dụng nó vào cuối của mỗi buổi kể chuyện?

Trẻ rối loạn phổ tự kỷ có thể đọc được có thể đọc mà không hiểu những gì chúng đang đọc. Bạn có thể giúp chúng hiểu rằng các câu chuyện đều mang một ý nghĩa, chứ không chỉ là một loạt các từ trong đó bằng cách làm một quyển sách sử dụng các bức ảnh của chúng và gia đình hoặc bạn bè. Hãy dành thời gian mỗi ngày để nói về những cảnh quen thuộc trong các bức tranh và ảnh trước khi chuyển sang những quyển truyện tranh ngắn mô tả các hoạt động hàng ngày.

Dạy trẻ rối loạn phổ tự kỷ đọc

Một số trẻ rối loạn phổ tự kỷ học đọc qua nhìn rất dễ dàng. Chúng không hiểu các âm mà các chữ cái khác nhau và các nhóm chữ cái khác nhau tạo ra nhưng dường như có một kỹ năng sớm phát triển là biết các từ đó là những từ gì. Kỹ năng này gọi là kỹ năng đọc viết sớm. Nếu một trẻ có kỹ năng đọc viết sớm, mọi người sẽ cảm thấy ấn tượng về khả năng này của trẻ trong khi những trẻ khác phải cố gắng để học đọc. Tuy nhiên, điều quan trọng là cần giúp một trẻ rối loạn phổ tự kỷ không chỉ đọc mà còn

hiểu những gì chúng đọc. Bé cần nhận thức về không chỉ nội dung và cốt truyện mà còn về nghĩa của các từ và các khái niệm khác nhau.

Những trẻ bị tự kỷ gặp khó khăn trong việc đọc hơn. Chúng có thể dễ dàng học vẹt tên và các âm của các chữ cái nhưng không thể hiểu là các âm đó ghép với nhau tạo thành một từ. Khi chúng nhìn thấy một chữ cái trong sách thì đó là những gì chúng nhìn thấy; tên gọi một chữ cái và âm một chữ cái. Chúng dường như đang học đọc vì chúng đã thuộc lòng một số quyển truyện nhưng sau đó chúng không tiến bộ hơn nữa. Chúng cần thật nhiều sự giúp đỡ để hiểu rằng các từ đều có nghĩa và nhận ra cả từ chứ không chỉ là những chữ cái mà chúng đã học. Trong những trường hợp như vậy, việc sử dụng một cách tiếp cận nhiều giác quan và nhiều đồ dùng kích thích có thể sẽ tốt hơn.

Các từ sẽ có nghĩa khi chúng được gắn với một cái gì đó có nghĩa đối với trẻ. Bạn có thể bắt đầu phát triển các kỹ năng đọc sớm bằng cách dán nhãn cho các đồ vật trong môi trường của trẻ. Tại nhà bạn có thể dán vào tủ lạnh, tivi, các phòng khác nhau, v.v. Cũng như vậy, ở trường bạn có thể dán vào các đồ vật mà trẻ thích. Có thể làm một quyển sách đầu tiên trong đó có hình của trẻ sử dụng các thứ mà trẻ thích.

Nếu một trẻ thuộc lòng một số quyển sách, hãy photô các bức tranh, cắt các câu và đề nghị trẻ dán các câu trở lại theo trật tự và đọc chúng cho bạn. Ban đầu, có thể đây chỉ là một bài tập ghép đơn giản, tìm các từ đúng và dán chúng dưới các câu nhưng khi hoạt động này trở nên quen thuộc hơn, hãy để một vài chỗ trống trong các câu để trẻ có thể điền các từ mà không có một sự trợ giúp về thị giác nào.

Hãy dạy cả từ, bắt đầu bằng các từ quen thuộc, các từ trong môi trường của trẻ và các từ trong các quyển sách mà trẻ đã biết rồi. Đôi khi việc này giúp làm các thẻ với từ và biểu tượng ở một bên và từ tách riêng ở bên kia. Khi đó, trẻ chắc chắn sẽ dễ dàng hơn, mà điều này sẽ thúc đẩy trẻ. Ở mức độ đơn giản nhất, bạn có thể làm một quyển sách với các bức hình của các thành viên trong gia đình hoặc các món ăn trẻ ưa thích và dạy trẻ ghép từ phù hợp hoặc tên với mỗi bức hình.

Khi một trẻ có thể đọc một vài từ và cảm thấy tự tin, hãy làm việc với các âm chữ cái đầu. Ví dụ, đưa cho trẻ một loạt các bức tranh/biểu tượng với các từ để ghép nhưng trừ chữ cái đầu; khi đó trẻ phải chọn lựa chữ cái còn thiếu để đánh vần từ ghép với bức tranh/biểu tượng.

Trẻ rối loạn phổ tự kỷ gặp khó khăn về tưởng tượng. Chúng thấy dễ đọc các câu chuyện mà chúng có thể dễ dàng liên hệ hoặc các quyển sách không hư cấu/tưởng tượng về những thứ mà gây hứng thú cho chúng.

Giúp trẻ tự làm quyển sách của riêng chúng. Sử dụng các bức ảnh, tranh, bút vẽ hoặc đồ họa trên máy tính. Hãy khuyến khích trẻ nói về những gì có trên đó và bắt chước trẻ nếu cần. Sử dụng từ của chính trẻ thậm chí nếu đó chỉ là một từ.

Đọc và viết yêu cầu các kỹ năng theo chuỗi. Nhiều trẻ rối loạn phổ tự kỷ gặp khó khăn về vấn đề này. Có thể dạy các kỹ năng rất sớm bằng cách xâu chuỗi các mẫu. Ví dụ, xây một cái tháp hoặc xâu hạt theo một bức tranh mẫu theo chuỗi được tô màu. Ban đầu, trẻ ghép các hạt theo sự hướng dẫn và xâu chúng. Sau đó, khi trẻ đã tự tin hơn, bé có thể xâu được 10 hạt trong bản mẫu hướng dẫn chỉ có 8 hạt, sau đó là 6, rồi 4 cho đến khi trẻ có thể tiếp tục xâu mẫu gồm 3 hay 4 hạt.

Có thể thực hành các hoạt động ngôn ngữ theo chuỗi bằng cách sử dụng một loạt các thẻ chuỗi, kể lại các sự kiện và các câu chuyện theo một trật tự đúng, hiểu các mẫu câu như "Điều gì đã xảy ra trước đó" và "Điều gì sẽ xảy ra tiếp theo?". Hãy dùng các bức hình mà trẻ đang làm một hoạt động nào đó - làm sa lát hoa quả hoặc thay quần áo, và xâu chuỗi chúng theo một trật tự trong một quyển sách. Hãy thực hiện từng bước một.

Giúp trẻ có khó khăn về viết

Trẻ ASD thường gặp khó khăn trong kỹ năng vận động tinh. Chúng thường không đủ khả năng điều khiển để cầm bút và viết một chữ cái. Viết đòi hỏi một kỹ năng thể chất trong việc cầm bút và viết chữ cái và hiểu rằng những gì chúng đang làm đều có nghĩa. Việc thiếu sự tưởng tượng có thể có nghĩa là trẻ không hiểu là các chữ viết chúng đang sử dụng mang một ý nghĩa nhất định và biểu trưng cho các đồ vật.

Bạn có thể làm gì

Các kỹ năng với bút chì

Hãy bắt đầu với các kỹ năng với bút chì sớm. Trẻ có thể copy một đường thẳng (thẳng đứng, sau đó là đường ngang) hoặc một vòng tròn không? Trẻ có thể vẽ một khuôn mặt hoặc một người không? Ban đầu, hãy hướng dẫn trẻ copy một đường thẳng đứng, sau đó một đường ngang, sau đó là một vòng tròn. Dùng sự hỗ trợ về thể chất nếu cần hoặc cùng làm gì đó với một tờ giấy lớn.

Khi một trẻ cảm thấy vui sướng và tự tin sử dụng bút chì, hãy chỉ cho trẻ cách cầm bút đúng. Điều này quan trọng vì trẻ tự kỷ có thể rất ghét sự thay đổi nên sẽ rất khó thay đổi cách chúng viết như thế nào nếu bạn không bắt đầu bằng một hướng đi đúng ngay từ đầu khi chúng còn bé. Sau đây là một vài ý tưởng:

- Dùng các mảnh giấy lớn và viết lên đó bằng bút đánh dấu, tạo ra các đường lớn mà trẻ có thể tô theo.
- Dùng một cái bảng trắng, một tờ giấy lớn hoặc vẽ bằng phấn lên tường hoặc trên đất.
- Nếu trẻ cầm lỏng bút và việc viết các đường như vậy rất khó nhìn, hãy cho trẻ cầm những chiếc bút to, có màu sáng.
- Hãy làm các thẻ có các mẫu để trẻ bắt chước theo. Hãy ép plastic để trẻ có thể vẽ trực tiếp lên thẻ và bạn có thể xóa đi được. Hãy dùng các đường, hình và đường xoắn ốc đơn giản tùy theo khả năng của trẻ.
- Vẽ nửa mặt hoặc nửa hình để trẻ phải hoàn thành rất tốt cho việc phát triển các kỹ năng với bút chì. Bạn có thể bắt đầu bằng cách vẽ nửa trên một tờ giấy lớn và chỉ cho trẻ cách bắt chước trên nửa bên kia của tờ giấy. Khi trẻ đã nắm được ý tưởng đó, bạn có thể làm các cái thẻ ép plastic cho trẻ hoàn thành.

Chữ viết hoa và viết thường

Đôi khi người ta dạy trẻ viết các chữ hoa ở nhà. Điều này dường như rất nhạy cảm vì chữ hoa thường dễ viết hơn và trẻ học chúng nhanh hơn. Tuy nhiên, rất khó dạy trẻ sử dụng các chữ thường một khi trẻ đã học sử dụng chữ hoa và viết chữ hoa rất chậm. Bởi vậy tốt hơn là hãy sử dụng cả hai loại chữ hoa và chữ thường cùng với việc nhấn mạnh hơn tới việc sử dụng chữ thường.

Chữ thảo

Vì một số trẻ ASD có khó khăn trong việc viết và không thích sự thay đổi, việc cân nhắc dạy chữ thảo (các chữ có nét liền với nhau) ngay từ đầu có thể rất tốt.

Dòng kẻ

Nhiều trẻ ASD cần dòng kẻ như một sự trợ giúp khi chúng viết. Chúng gặp khó khăn trong việc tạo ra các đường kẻ tưởng tượng của chính mình và đôi khi chữ viết của chúng càng ngày càng to và không đều.

Viết độc lập

Trẻ có thể học cách tô theo hoặc copy nhưng khó viết một cách độc lập. Khi một trẻ đã học cách tô theo tên của mình một cách tự tin, hãy bỏ chữ cái cuối cùng. Nếu trẻ không điền được, hãy bỏ phần cuối của chữ cái cuối. Mỗi lần trẻ viết tên mình, hãy bỏ thêm một chút nữa. Nếu cần hãy khuyến khích trẻ hoàn thành tên mình nhưng hãy cố gắng làm điều đó từng tí một và rút dần sự trợ giúp vào những lần tiếp theo.

Tăng cường sự hiểu biết về các từ

Hãy dạy các từ có nghĩa đối với trẻ. Trẻ tự kỷ sẽ ngồi và copy các chữ cái mà không hiểu ý nghĩa của nó. Chúng có thể cảm thấy khó chuyển kỹ năng viết các chữ cái theo dòng kẻ trong sách sang việc viết các từ có nghĩa.

Hãy dạy các từ mà chúng có thể đọc liên quan tới sở thích của chúng. Dần dần hãy mong đợi trẻ viết nhiều hơn. Điều này sẽ phát triển sự tự tin của trẻ và việc tìm cách khác để khuyến khích viết độc lập sẽ dễ dàng hơn.

Khắc phục sự sợ hãi về sự thất bại

Trẻ ASD có thể lo lắng về việc mắc lỗi. Điều này đôi khi ngăn cản chúng làm bất kỳ một việc gì trừ phi chúng cảm thấy tự tin là chúng có thể làm điều đó hoàn hảo.

Trẻ cần được khẳng định lại là mắc lỗi sẽ không sao cả. Chia sẻ những lỗi mà bạn mắc phải và chúng tỏ là việc mắc lỗi là điều bình thường là một cách tốt để khẳng định lại cho trẻ là chúng cũng có thể mắc lỗi. Tốt hơn là không cho trẻ dùng tẩy để xóa lỗi mà hãy giúp con bạn sửa và có lẽ với trẻ lớn hơn, bạn nên đưa ra ý tưởng về việc tạo ra các bản thô trước khi làm bản đẹp cuối cùng. Tuy nhiên, ban đầu vào một lúc nào đó bạn sẽ có thể cảm thấy cho chúng sử dụng tẩy chỉ dễ hơn, dần dần bạn hãy hạn chế việc sử dụng nó. Có lẽ bạn nên cho chúng sử dụng đối với những công việc mà chúng cảm thấy khó khăn nhưng không nên làm cho nó trở thành một công việc hàng ngày.

Đồ dùng trợ giúp

Đôi khi trẻ nhận thấy viết độc lập dễ hơn nếu chúng được nhìn thấy bảng chữ cái trong sách hoặc trên bàn. Khi đó chúng có một công cụ nhắc chúng thông qua thị giác về hình dạng của các chữ cái.

Các kỹ năng với bàn phím

Hãy dạy kỹ năng sử dụng bàn phím cho trẻ tự kỷ gặp khó khăn về viết. Hãy đảm bảo chắc chắn là ngay từ đầu chúng sử dụng được cả hai tay. Chúng có thể bắt đầu đánh máy bằng hai ngón tay nhưng chúng cần sử dụng cả tay trái và tay phải ứng với hai bên phải trái của bàn phím.

Cho dù trẻ tự kỷ gặp khó khăn đến đâu khi phát triển các kỹ năng đọc viết thì việc sử dụng một cách tiếp cận thống nhất kết hợp giữa việc nhắc đi nhắc lại và sử dụng một cách sáng tạo sở thích đặc biệt của trẻ để phát triển các đồ dùng dạy học sẽ là những điểm khởi đầu tốt. Khi trẻ có được sự tự tin, bạn có thể giới thiệu các chủ đề mới, miễn là bạn đi theo từng bước nhỏ một và không yêu cầu một bước nhảy quá lớn trong việc hiểu biết. Ban đầu bạn có thể phải dùng nhiều thời gian để điều chỉnh các đồ

dùng, dụng cụ này cho trẻ. Tuy nhiên, bạn sẽ nhận thấy cùng với thời gian và thực hành bạn có thể phát triển những đồ dùng dụng cụ mới ngày càng nhanh hơn.

Tài liệu tham khảo:

Hannah, L. (2001). *Teaching young children with autistic spectrum disorders to learn: a practical guide for parents and staff in mainstream schools and nurseries*.